

*Тополя Р. В.,**кандидат юридичних наук, доцент,**головний судовий експерт**Черкаського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС*

## АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ЕКСПЕРТА В УКРАЇНІ

**Анотація.** У статті розкритий адміністративно-правовий статус експерта в Україні. Доведено що його зміст полягає в підставах та порядку виникнення адміністративної правосуб'єктності, їх процесуальних (процедурних) обов'язків, прав та юридичної відповідальності. З'ясовано, що в різних видах юридичного процесу правовий статус експерта характеризується певними спільними тенденціями, а саме, тим що: Експертом може бути виключно особа, яка володіє спеціальними знаннями, необхідними для з'ясування відповідних обставин справи; по-друге, така особа не може самостійно ініціювати здійснення експертної діяльності. Експерт це може робити виключно за процесуальним (процедурним) дорученням суду, слідчих чи адміністративних органів. Висновок експерта має високий рівень доказової легітимності, адже крім того що така особа володіє вузькими спеціалізованими знаннями, вона потенційно на основі права (тому числі кримінального права) несе юридичну відповідальність за завідомо неправдивий висновок. Експерт має право знайомитися з матеріалами провадження, заявляти клопотання, бути присутнім під час вчинення процесуальних дій, викладати у висновку експерта виявлені в ході проведення експертного дослідження відомості, які мають значення для провадження, відмовитися від давання висновку, якщо поданих йому матеріалів недостатньо для виконання покладених на нього обов'язків, на гідну оплату своєї праці. Експерт зобов'язаний, особисто провести повне дослідження і дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на поставлені йому запитання, прибути до суду (адміністративного органу) і дати відповіді на запитання, забезпечити збереження об'єкта експертизи. За критерієм суб'єкта який є ініціатором проведення експертизи експерти поділяються на судових експертів, квазісудових, які здійснюють експертизу за поданням адміністративних органів у справах про адміністративні правопорушення та експертів з питань права.

**Ключові слова:** адміністративний орган, експерт, експерта діяльність, експертиза, об'єкт, спеціальні знання, суд.

**Постановка проблеми.** Досягнення справедливого та ефективного вирішення юридичних спорів потребує спеціальних знань у різних галузях, сферах та секторах суспільного життя. Це можуть бути як знання, навички та компетенції з фінансів, економіки, криміналістики, екології, техніки, науки, медицини, військової справа та військових дій тощо. Об'єктивно що суддя чи квазісудовий орган який вирішує юридичний спір об'єктивно не може бути фахівцем у них. Відповідно на допомогу юридичним арбітрам приходять високопрофесійні та вузькопрофільні спеціалісти. Коли такі спеціалісти здійснюють свою діяльність на професійній основі та отримали певну визначену законом легалізацію, вони отримують правовий статус експерта.

В умовах повномасштабного вторгнення російських військ в Україну, коли російські терористи скоюють злочини проти людяності та воєнні злочини. Розслідування таких злочинів вимагає спеціалістів з більш спеціальними та вузькопрофільними знаннями. Тим самим, тема статті є досить актуальною.

**Стан дослідження.** До адміністративно-правового забезпечення експертної діяльності в Україні звертали свою увагу вчені В. Авер'янов, В. Атаманчук, В. Басай, П. Біленчук, В. Галаган, В. Галуцько, А. Гірняк, Є. Додіна, Ф. Джавадов, Я. Журавель, Н. Загородня, О. Єшук, А. Іванишук, В. Ковальова, А. Лазебний, А. Нікуліна, О. Олійник, І. Пиріг, В. Ревака, О. Сабінін, М. Сегай, Е. Сімакова-Єфремян, Г. Стрілець, А. Фурман, В. Шепітько, С. Шестаков, В. Юрчишин, В. Юсупов та ін. Проте вони безпосередньо аналізовані нами проблематики не торкалися, присвятивши свої наукові пошуки найбільш загальним спеціальним або суміжним викликам.

**Мета статті** полягає в тому щоб на основі теорії адміністративного права, доктринальних знань та діючого законодавства розкрити адміністративно-правовий статус експерта в Україні.

**Виклад основного матеріалу.** В юридичній літературі існують певні тенденції до з'ясування теоретичних положень адміністративно-правового статусу суб'єкта адміністративного права. Загородня Н. доводить, що адміністративно-правовий статус громадянина є складовою частиною його загального статусу. До структури елементів якого відноситься правосуб'єктність, права, обов'язки, юридична відповідальність, які становлять зміст адміністративно-правового статусу громадянина України. Аргументовано, що права та обов'язки, які входять до адміністративно-правового статусу, слід розглядати з позиції їх виникнення в результаті взаємодії з органами публічної влади [1].

С. Шестаковим встановлено, що складовими адміністративно-правового статусу особи є обов'язки, права та правова відповідальність, що регулюються адміністративно-правовими нормами [2]. Я. Журавель розкриває поняття адміністративно-правового статусу органу місцевого самоврядування, як правове становище цих органів, що впливає з їх компетенції у сфері управління – завдань, функцій, предметів відання, територіальних меж діяльності кожного окремого органу, повноважень щодо управління справами місцевого значення під свою відповідальність в інтересах та від імені відповідних територіальних громад в межах Конституції та законів України» [3].

А. Нікуліна, при розкритті адміністративно-правового статусу органів досудового розслідування, основний аспект робить на проблемі розмежування компетенції, застосування адміністративно-правових методів та форм у діяльності органів досудового розслідування, їх юридичної відповідальності [4]. У теоретичному аспекті Є. Додіна пропонує розділяти

загальний адміністративно-правовий та спеціальний статуси організацій [5].

Згідно з нормативно-правовими положення Кодексу адміністративного судочинства (ст. 68) експертом може бути особа, яка володіє спеціальними знаннями, необхідними для з'ясування відповідних обставин справи. Експерт може призначатися судом або залучатися учасником справи. Експерт зобов'язаний дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на поставлені йому питання. Експерт зобов'язаний з'явитися до суду за викликом суду та роз'яснити свій висновок і відповіді на питання суду та учасників справи. За відсутності заперечень учасників справи експерт може брати участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції. Експерт не має права передоручити проведення експертизи іншій особі. Експерт має право: ознайомлюватися з матеріалами справи; заявляти клопотання про надання йому додаткових матеріалів і зразків, якщо експертиза призначена судом; викладати у висновку експерта виявлені в ході проведення експертизи факти, які мають значення для справи і з приводу яких йому не були поставлені питання; бути присутнім під час вчинення процесуальних дій, що стосуються предмета і об'єктів дослідження; для цілей проведення експертизи заявляти клопотання про опитування учасників справи та свідків; користуватися іншими правами, що надані Законом України "Про судову експертизу". Експерт має право на оплату виконаної роботи та на компенсацію витрат, пов'язаних із проведенням експертизи і викликом до суду. Призначений судом експерт може відмовитися від надання висновку, якщо наданих на його запит матеріалів недостатньо для виконання покладених на нього обов'язків. Заява про відмову повинна бути вмотивованою [6].

Окремою нормою КАСУ виділяє експерта з питань права (ст. 69). Який може залучатися, як особа, яка має науковий ступінь та є визнаним фахівцем у галузі права. Рішення про допуск до участі в справі експерта з питань права та долучення його висновку до матеріалів справи ухвалюється судом. Експерт з питань права зобов'язаний з'явитися до суду за його викликом, відповідати на поставлені судом питання, надавати роз'яснення. За відсутності заперечень учасників справи експерт з питань права може брати участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції. Експерт з питань права має право знати мету свого виклику до суду, відмовитися від участі у судовому процесі, якщо він не володіє відповідними знаннями, а також право на оплату послуг та компенсацію витрат, пов'язаних з викликом до суду [6].

Ретельно, правовий статус виписаний в нормах Закону України «Про судову експертизу». Згідно з якими судовими експертами можуть бути особи, які мають необхідні знання для надання висновку з досліджуваних питань. Судовими експертами державних спеціалізованих установ можуть бути фахівці, які мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку та отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності. До проведення судових експертиз (обстежень і досліджень), крім тих, що проводяться виключно державними спеціалізованими установами, можуть залучатися також судові експерти, які не є працівниками цих установ, за умови, що вони мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку в державних спеціалізованих установах Міністерства юстиції

України, атестовані та отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності. До обов'язків судового експерта віднесено: провести повне дослідження і дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок; на вимогу особи або органу, які залучили експерта, судді, суду дати роз'яснення щодо даного ним висновку; заявляти самовідвід за наявності передбачених законодавством підстав, які виключають його участь у справі. Незалежно від виду судочинства судовий експерт має право: подавати клопотання про надання додаткових матеріалів, якщо експертиза призначена судом або органом досудового розслідування або ознайомлюватися з матеріалами справи, що стосуються предмета судової експертизи; вказувати у висновку експерта на виявлені в ході проведення судової експертизи факти, які мають значення для справи і з приводу яких йому не були поставлені питання; з дозволу особи або органу, які призначили судову експертизу, бути присутнім під час проведення слідчих чи судових дій і заявляти клопотання, що стосуються предмета судової експертизи; подавати скарги на дії особи, у провадженні якої перебуває справа, якщо ці дії порушують права судового експерта; одержувати винагороду за проведення судової експертизи, якщо її виконання не є службовим завданням; проводити на договірних засадах експертні дослідження з питань, що становлять інтерес для юридичних і фізичних осіб [7].

Спеціальні процесуальні права судового експерта передбачаються процесуальним законодавством. Норми Кодексу України про адміністративні правопорушення розкривають, що доказами в справі про адміністративне правопорушення, є будь-які фактичні дані, на основі яких у визначеному законом порядку орган (посадова особа) встановлює наявність чи відсутність адміністративного правопорушення, винність даної особи в його вчиненні та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. Ці дані встановлюються, зокрема висновком експерта. Експерт призначається органом (посадовою особою), у провадженні якого перебуває справа про адміністративне правопорушення, у разі коли виникає потреба в спеціальних знаннях, у тому числі для визначення розміру майнової шкоди, заподіяної адміністративним правопорушенням, а також суми грошей, одержаних внаслідок вчинення адміністративного правопорушення, які підлягатимуть конфіскації. Експерт зобов'язаний з'явитися на виклик органу (посадової особи) і дати об'єктивний висновок у поставлених перед ним питаннях. Експерт має право знайомитися з матеріалами справи, що стосуються предмета експертизи, заявляти клопотання про надання йому додаткових матеріалів, необхідних для дачі висновку; з дозволу органу (посадової особи), в провадженні якого перебуває справа про адміністративне правопорушення, ставити особі, яка притягається до відповідальності, потерпілому, свідкам запитання, що стосуються предмета експертизи; бути присутнім при розгляді справи (ст. 173 КУпАП) [8].

Згідно з ст. 69 Кримінально процесуального кодексу України експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України "Про судову експертизу" на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального

провадження і стосуються сфери її знань. Експерт має право: знайомитися з матеріалами кримінального провадження, що стосуються предмета дослідження; заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків та вчинення інших дій, пов'язаних із проведенням експертизи; бути присутнім під час вчинення процесуальних дій, що стосуються предметів та об'єктів дослідження; викладати у висновку експертизи виявлені в ході її проведення відомості, які мають значення для кримінального провадження і з приводу яких йому не були поставлені запитання. Експерт може відмовитися від давання висновку, якщо поданих йому матеріалів недостатньо для виконання покладених на нього обов'язків. Заява про відмову має бути вмотивованою. Експерт зобов'язаний: особисто провести повне дослідження і дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на поставлені йому запитання, а в разі необхідності – роз'яснити його. Прибути до суду і дати відповіді на запитання під час допиту, забезпечити збереження об'єкта експертизи. Якщо дослідження пов'язане з повним або частковим знищенням об'єкта експертизи або зміною його властивостей, експерт повинен одержати на це дозвіл від особи, яка залучила експерта. За завідомо неправдивий висновок, відмову без поважних причин від виконання покладених обов'язків у суді, невиконання інших обов'язків експерт несе відповідальність, встановлену законом (ст. 70) [9].

Цивільно процесуальний кодекс України визначає, що експертом може бути особа, яка володіє спеціальними знаннями, необхідними для з'ясування відповідних обставин справи. Експерт може призначатися судом або залучатися учасником справи. Експерт зобов'язаний дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на поставлені йому питання. Експерт зобов'язаний з'явитися до суду за його викликом та роз'яснити свій висновок і відповіді на питання суду та учасників справи. За відсутності заперечень учасників справи експерт може брати участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції. Експерт не має права передоручати проведення експертизи іншій особі. Експерт має право: ознайомлюватися з матеріалами справи; заявляти клопотання про надання йому додаткових матеріалів і зразків, якщо експертиза призначена судом; викладати у висновку експертизи виявлені в ході її проведення факти, які мають значення для справи і з приводу яких йому не були поставлені питання; бути присутнім під час вчинення процесуальних дій, що стосуються предмета і об'єктів дослідження. Експерт з питань права може залучатися особа, яка має науковий ступінь та є визнаним фахівцем у галузі права. Рішення про допуск до участі в справі експерта з питань права та долучення його висновку до матеріалів справи ухвалюється судом. Експерт з питань права зобов'язаний з'явитися до суду за його викликом, відповідати на поставлені судом питання, надавати роз'яснення. За відсутності заперечень учасників справи експерт з питань права може брати участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції. Експерт з питань права має право знати мету свого виклику до суду, відмовитися від участі у судовому процесі, якщо він не володіє відповідними знаннями, а також право на оплату послуг та на компенсацію витрат, пов'язаних з викликом до суду [10].

Норми господарсько процесуального кодексу України визначили, що експертом може бути особа, яка володіє спеціальними знаннями, необхідними для з'ясування відповідних обставин справи. Експерт може призначатися судом або залуча-

тися учасником справи. Експерт зобов'язаний надати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на поставлені йому питання. Експерт зобов'язаний з'явитися до суду за його викликом та роз'яснити свій висновок і відповіді на питання суду та учасників справи. За відсутності заперечень учасників справи експерт може брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції. Експерт не має права передоручати проведення експертизи іншій особі. Експерт має право: ознайомлюватися з матеріалами справи; заявляти клопотання про надання йому додаткових матеріалів і зразків, якщо експертиза призначена судом; викладати у висновку експертизи виявлені в ході її проведення факти, які мають значення для справи і з приводу яких йому не були поставлені питання. Експерт з питань права може залучатися особа, яка має науковий ступінь та є визнаним фахівцем у галузі права. Рішення про допуск до участі в справі експерта з питань права та долучення його висновку до матеріалів справи ухвалюється судом. Експерт з питань права має право знати мету свого виклику до суду, відмовитися від участі у судовому процесі, якщо він не володіє відповідними знаннями, а також право на оплату послуг та компенсацію витрат, пов'язаних з викликом до суду [11].

**Висновки.** У зазначеному різноманітті процесуальних (процедурних) норм прослідковуються певні спільні тенденції, а саме: по-перше, що експертом може бути виключно особа, яка володіє спеціальними знаннями, необхідними для з'ясування відповідних обставин справи; по-друге, така особа не може самостійно ініціювати здійснення експертної діяльності. Вона це може робити виключно за процесуальним дорученням суду, слідчих чи адміністративних органів; по-третє, висновок експерта це високий рівень доказової легітимності, адже крім того що така особа володіє вузькими спеціалізованими знаннями, крім того вона несе юридичну відповідальність за завідомо неправдивий висновок; по-четверте, експерт має право знайомитися з матеріалами провадження, заявляти клопотання, бути присутнім під час вчинення процесуальних дій, викладати у висновку експертизи виявлені в ході її проведення відомості, які мають значення для провадження, відмовитися від давання висновку, якщо поданих йому матеріалів недостатньо для виконання покладених на нього обов'язків, на достатню оплату своєї праці; по-п'яте, експерт зобов'язаний, особисто провести повне дослідження і дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на поставлені йому запитання, прибути до суду (адміністративного органу) і дати відповіді на запитання, забезпечити збереження об'єкта експертизи. Цілому експерти поділяються на судових експертів, квазісудових, які здійснюють експертизу за поданням адміністративних органів у справах про адміністративні правопорушення та експертів з питань права.

Отже, адміністративне правовий статус експерта в Україні полягає в підставах та порядку виникнення правосуб'єктності, їх процесуальних (процедурних) обов'язків, прав та юридичної відповідальності.

#### *Література:*

1. Загородня Н. Адміністративно-правовий статус громадян України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція.* 2018. № 33. С. 75–83.
2. Шестаков С. Адміністративно-правовий статус працівника міліції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2004. 20 с.

3. Журавель Я. Адміністративно-правовий статус органів місцевого самоврядування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2008. 18 с.
4. Нікуліна, А.Г. Адміністративно-правовий статус органів досудового розслідування Національної поліції України: дисертація ... канд. юрид. наук, спец.: 12.00.07. Суми: СумДУ, 2017. 241 с.
5. Додіна С. С. Адміністративно-правовий статус громадських організацій в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2002. 21 с.
6. Кодекс адміністративного судочинства України. *Верховна Рада України*. 2023. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
7. Про судову експертизу. Закон України 25 лютого 1994 р. № 4038-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 28, ст. 232. *Верховна Рада України*. 2023. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення. *Відомості Верховної Ради УРСР* від 18.12.1984. № 51. стаття 1122. *Верховна Рада України*. 2023. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10/card6#Public>
9. Кримінально процесуальний кодекс України. Верховна рада України. 2023. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
10. Цивільно процесуальний кодекс України. *Голос України* офіційне видання від 18.05.2004. № 89.
11. Господарський процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6, ст. 56. *Верховна Рада України* 2023. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>

#### **Topolia R. The administrative and legal status of an expert in Ukraine**

**Summary.** The article reveals the administrative and legal status of an expert in Ukraine. It has been proven that its content consists in the grounds and procedure for

the emergence of administrative legal entities, their procedural (procedural) duties, rights, and legal liability. It has been found that in various types of legal process, the legal status of an expert is characterized by certain common trends, namely, that: an expert can only be a person who possesses special knowledge necessary to clarify the relevant circumstances of the case; secondly, such a person cannot independently initiate the implementation of expert activities. The expert can do this only on the procedural (procedural) mandate of the court, investigative or administrative bodies. The expert's opinion has a high level of evidentiary legitimacy, because in addition to the fact that such a person possesses narrow specialized knowledge, he is potentially legally liable based on law (including criminal law) for a known false conclusion. The expert has the right to get acquainted with the materials of the proceedings, to make a request, to be present during the execution of procedural actions, to state in the conclusion of the examination the information discovered during its conduct that is important for the proceedings, to refuse to give a conclusion if the materials submitted to him are not sufficient to fulfill the tasks assigned to him his duties, for sufficient payment of his work. The expert is obliged to personally conduct a full investigation and give a justified and objective written opinion on the questions put to him, to come to the court (administrative body) and give answers to the questions, to ensure the preservation of the subject of the examination. According to the criterion of the subject who is the initiator of the examination, experts are divided into judicial experts, quasi-judicial experts who conduct an examination at the request of administrative bodies in cases of administrative offenses, and legal experts.

**Key words:** administrative body, court, expert activity, expert, expertise, expertise, object.